

JAN HAVLASA :

Listy ze Západu.

Pokračování

Americké poznámky.

Vůbec, romantika Čínského Města spočívala jen v imperfectech a perfectech výkladů průvodcových. Tamto bývalo nebezpečné doupě, ale musili je strhnouti a vystavěti slušný dům; zde, pod sklepením, do něhož vás zavedl, bývala pověstná podzemní patra, ale ta jsou od loňska zasypaná; jinde bývaly opiárny a herny, ... "někdy střílelo se to tam, lady a gentleman, jako v bitvě, ..." ale dnes obojí je zakázáno, a de-ektivové stále pasou po přestup- ních zákazů —

Dovolte, milý příteli, který toto čtete, abych vás ušetřil dalších ne- přijemností, jichž mně bylo za- koušet. Co byste měl z toho, kdybych vám líbil čínský chrám a jeho nestvůry, jak se tam modlí a dělají pokání praktičtí Číňané... jak zpytují budoucnost, kde páli svíčky, kde ukládají vyznání hř- chů? Co byste měl z toho, kdy- bych vás vzal s námi k čínskému hudebníku, jenž za pět centů nás mohl přehrávat na tuctu svých nástrojů, vždy střídavě amer- ickou píseň a prý čínskou, ač znějící příliš civilizovaně a harmo- nicky? Jaký zvláštní požitek mohli byste mít z toho, kdybyste s našim průvodcem byli sešli do jednoho z čínských podzemních bytů, kde náš čípera měl sevice- ny všechny děti rodiny k různým zpěvům americkým i čínským, k rozmanitému pochodování, k zby- tečnému recitování? Stálo by vás to deset centů při nejmenším, ...

"je to vdova se sroty, sir, její muž zemřel před třemi lety a ne- chal je v bídě, ..." a konec konců něčeho zvláštního, Číňany nebo čínské děti charakterisujícího by ste v tom nenašli. Náš sup byl asi s "rodinou tři roky mrtvého" ve velmi dobré známosti; děti měly svůj "program" jako na drátkách, číslo šlo po čísle bez- vadně, a když jsme odcházeli, dítě po dítěti mělo něco, co by řeklo svému "managerovi", jež téměř všichni nazývali familiérně "Charlie". — "Come again, Charlie!" ještě za nfm volala nej- starší, asi dvanáctiletá dcera, vyběhnuvši zas na ulici mezi do- vádějící děti...

A když po prochození různých čínských bytů, obchodů, lékařů a dílen dobrý onen muž udělal poslední vtíp, vzal od nás půl- druhého dolaru i zmizel v temo- tách noci, v níž nemihají se stíny špehytů a není slyšet ohlasy vý- stíselů, oddechli jsem si, jako ně- kdo, jenž zachráněn byl od uto- nutí.

Pak podíval jsem se pod svě- tlem elektrické lampy do očí své- mu příteli, vzal ho za ruku a stiskl mu ji vděčně i soucitně.

"Co to?" ptal se udiveně.

"Cítil jsem s vámi", řekl jsem teplým hlasem. "Bylo vám, jak- by asi bylo mně, kdyby mně někdo vodil po Praze a vykládal mi o ní věci, které jsem věděl, když mi byla tři léta."

Jsem přesvědčen, že můj přit- el, ač mi to vymlouval, nenudil se už třiatřicet měsíců tak, jako oně noci; rád bych věděl, dostane- li ho kdy kdo k tomu, aby ještě jednou se spletl a vedl někoho z ochoty po Čínském Městě...

Dalo by se všelicos psát o tou- kách Čínským Městem, a nad mnohým byla by příležitost k úva- hám, kdyby nám právě nešlo jen o zběžné poznámky literátovy bez poby cestovatele nebo odborného znalce. I včelijaké scény z ulice daly by se zachytit; ale nemilou náhodou všechny moje kodakové momentky z pouličního života vy-

padly temně, nezřetelně, a nad nimi jakoby byly potměšly i ty momentky, zachycené pamětí; není chuti k jich líčení. Je ne- jasná i fotografie dvou obstarých Číňanek v širokých nohavících, jež se zastavily na ulici, jdouce z nákupu potravín. Myslím, že to byl spravedlivý trest nebes za mé rouhání, o němž bych se před svými čtenářkami neměl vlastně ani zmiňovat.

"Podívejte se" chytil jsem přit- ele za rukáv "ženské jsou na celém světě a u všech ras stejné. Nedovedou jít kolem sebe, aby se nezastavily na křížek. To bude nádherná fotografie. Až se vrátím do Prahy, chytím si na Tylově náměstí nebo u zeleného Trhu někdy dopoledne dvě pražské pa- ničky, ... obě fotografie si dám zvěřit a budu mít roztomilé pro- tějky, — nemyslíte?"

Fotografie však nádherná není a roztomilých protějšků tedy mít nebudu. Nepovedly se ani ostatní scény, nic. A tak, chci li se po- chlubit nějakou památkou z Čín- ského Města, musím se utéci k číslu čínského denníku sanfran- ciského a k třem sloupcům kor- rektur, jež jsem ukradl v čínském tiskárně.

Korrektury jsou zajímavé a kol- legům redaktorům, kteří mají trá- pení se sazečí nespokojenými pro přílišné korigování, jsem ochoten postoupiti za příslušnou náhradu v barvách provedenou reprodukcí svých originálů; mohou si ji vyvě- sit nad pracovním stolem, a řek- ne-li jim sazeč aspoň očima při některé korektuře, že "horší to již nemůže ani být," nechť uká- žou mlčky na čínskou korekturu a nespokojenec zatfese se hrůzou i zmikne. Opravy prováděny jsou červeným inkoustem a podle vše- ho malým polínkem místo péro- m. — a každá ta korektura vypadá jako válečné pole po krvavé bitvě. Někde takřka jediná značka je na svém místě v celé řádce. Pomy- slete si, jakou asi je slasti sazečí v řeči, kde každé slovo má svou značku, a uznáte, že by čtáři sa- zečí měli být povýšeni za svatě a přijati za patróny cechu typo- grafů. (Pozn. sazeče! Však ony moje korektury p. Havlaso, než jsem seznal váš rukopis, taky vy- padaly jako když by pes ně přešla kachna z bahna vylezla. A ještě nyní mnohdy vypadají nejinak.)

Za to však typografická úprava denníku "Chung Sai Yat Po" je vzorná; tuším, že v Číně se vydá- vá nyní na tři tisíce časopisů, a Nebešťané tedy mají také svou praksi v novinářském umění, již v Americe dojísta zdokonalili si americkými praktikami. Aspoň na osmi velikých stranách můžete kromě strany titulní všude nalézt i po americkém způsobu oznámky, a po obou stranách titulu vidíte v čínském bezpochyby též obcho- dní sdělení, jaká nalézáte u titulů mnohých amerických časopisů. Čínský denník v San Francisku stojí ročně jen šest dolarů.

Redakce, administrace, sazárna i tiskárna takřka ničím se nelíšily od amerických zařízení; též okén- ka pro "advertisements" a před- plácení, tytéž "kassy", tytéž stro- je, — jen ti lidé a ty značky ode- všad vám kynoucí ukazovaly, že jste v čínském redakci.

Redaktor vypadal přesně po- čínsku, — i baretek měl a cop; prodal mi tři čísla denníku za patnáct centů a zase si sedl k práci. A teprve když už dávno jsem měl Čínské Město za zády, vzpomněl jsem si, že jsem se ho měl zeptat, nechtěl-li to on tím san- franciským deliktům, jenž na

zasedání přístěhovalecké komise v New Yorku nedávno řekl Ameri- čanům několik trpkých slov pravdy do očí s takovou vervou, že to až zarazilo; a sotva kdy "žlutý žurnalista" vyslovil větší pravdu v Americe tak bez obalu.

Copatý novinář zaironisoval si o té slavené americké svobodě, jež nikomu nebrání v přístupu do této země, leč Číňanům, jichž ru- kama spojil se Západ s Východem tratěmi železnic, a jichž k stavbě drah se užívá až dosud, — a ří- chem Číňanů že prý jest právě jejich píle a spoliťovost. Do Číny své výrobky že rádi Američané vyváží, ... ale k Číňanům jako k jiným lidem se chovat, je jim proti mysli. A tak že dnes Číňa- nu je právě tak těžko se dostat do této svobodné republiky, jako americkému boháči, obtěžkanému zlatem, těžko bylo by vyléztí po žebřiku do nebe —

Že Číňané jsou pilní, víte už asi ze svých zkušeností ameri- ckých; kdekoli po Americe mohli jste je spatřiti v prádelnách při práci v kteroukoli hodinu denní nebo noční nebo ranní; tak se zdá, jakoby ani nespali. Trochu rýže stačí jim k vyžití; ale to, co ušetří, mnozí prohrají, prokarbaní; co nepohlí čínská loterie, padne v obět "pokeru," americkému "ferblu".

Ale při vši té pili jsou prý pře- ce jen zdoluhaví, — ujišťoval mne přítel inženýr, jenž rok stavěl trať v severní Californii ve službách Southern Pacific Company a měl zkušenosti s čínskými, japonský mi, feckými i taláskými dělníky. Prostředně dobrý bílý dělník udě- lá prý čtyřikrát více práce, než Číňan, ale žádný "dobrý člověk" plí té práci nevydrží. V pustině, v horku, mezi trávou a kamením, i v studenu na svazích hor pracu- vati den za dnem a nejen ženy, nýbrž vůbec ani živé duše mimo dělníky nespátí, vydrží jen žlutý pracovník. A jak si společnosti opatřují žlutou dělnou sílu, je zase kousek americké "sprave- dlnosti".

V San Francisku jsou agenti, kteří se společností uzavrou kon- trakt: tolik a tolik Japonců nebo Číňanů na takovou a takovou dobu za tolik a tolik... Pak opatří si žluté dělníky, nějakým způsobem je sem propašují, — peníze vládnou světem všude, ale nikde tak, jak v U. S. — a nějaký čas je ještě stravují ve svých ko- mu zřízených domech; přeplavbu a výživu na lodi i v San Francisku započítají do účtů ubohým svým žlutým obětem, a dají si zaplatit krvavými penězi, kterých ovšem dělníci posud nemají; i stávají se na jistý čas takřka otroky agentů, kteří berou měsíc po měsíci větší nu jejich platu. Když kontrakty vyjdou, dělníci ocitnou se "na su- chu", a poněvadž obyčejně neměli přiležitosti pochytit něco z angli- činy, stávají se znova obětí chamtivosti a hamiznosti bestii v lidské kůži. A o to, co přece jen číňští dělníci si ustádaají, připraví je zase "professionální gambliři," — totiž karbančí zaměstnáním. Úřady to všechno vědí; ale úřady mlčí, neboť lid si je takovými udělal. Americká svoboda je krásná věc, a blaze tomu, kdo jí rychle "pochopí".

Dnes už přece však Číňan není tím, čím býval v dobách califor- ské romantiky, — v dobách zla- tokopů a dobrodruhů. Tehdy skutečně takřka ani zákonem ne- byl Nebešťan uznáván za člověka; zabít Číňana nebylo událostí, nad níž byl by se někdo přezastavil.

Decra Bret Harteova, žijící nyní v Londýně, vypravovala ne- dávno charakteristickou anekdotu ze života slavného svého otce; z té lze si učinit představu, co vžil život ubohého, využitkovatého z- kopávajícího a španělského Číňana,

Bret Harte stál druhdy u baru kdesi v malé osadě zlatokopů v Sierra Nevadě a vedle něho jeden s dobrodruhů; u druhého konce baru stál jiný zlatokop, jenž právě si zapáliv doutník, vypouštěl první obláčky kouře se zřetelnou záli- bou. Náhle soudruh Bret Harteův vytáhl revolver, opsal jím křivku vzduchem i stělii; a doutník zmi- zel od rtů onoho zlatokopa.

"Tomuto se naučit" řekl Bret Harte s obdivem "trvalo vám asi hezkou chvíli a stálo trochu cviku."

A "miner," pokrčiv rameny, odpověděl nedbale:

"To bych řekl; asi třicet Číňa- nů stálo život, než jsem se tomu naučil."

Ostatně, ještě ani dnes nemají Číňané právě na různých ustláno. Věrohodná osoba vypravovala mi, že znala člověka, jenž do nedávna "dělal peníze" touto jednoduchou cestou. Měl smlouvu s jistou společností ve Victoria na Van- couver Island v British Columbii, a v temných nocích pašoval Číňa- ny přes záliv do Spojených Států, — dvacet dolarů za kus. Zdálo- li se mu, že by do Seattle šťastně nedošel, jednoduše Číňany kus po kuse dal utlouci, jak vycházeli ze svého úkrytu na palubu, a mrtvá těla naházeti do moře. To zní ovšem poněkud podivně ve století dvacátém, ale kdo trochu zná po- měry, nebude se vzpírat uvěřiti tomu ani půl minuty.

* * *

Jdete zamýšleni nad všemi tě- mto věcmi úzounkou uličkou Čínského Města, a najednou sly- šíte dětský hlas, jemný a něžný hlas, volající na vás:

"Good morning, sir!"

Otáčíte se, ale nikde nikoho ne- uvidíte, jen Číňany přecházející tam, kde ulička ústí do jiné ulice.

"Pojďte jen nahoru, sir!" sly- šíte zase ten hlásek. A pozved- nuvše hlavu, spatříte obilnou a narůžovělou, omalovanou tvář, drobnou tvář se šikmými očima, s intesivně nečervenými rty. Není to jediná hlava, která za vámi vyhlíží z půl zabedněných okének; po obou stranách vidíte jich několik, — všechny s mrtvol- ně bílými obličejí, některé až při- šerné, jako personifikace hnusu lidské vášně...

A té personifikace ve všech ob- měnách uvidíte v Čínském Městě i v jeho okolí tolik, že brzo po- chopíte, proč právě v těchto dnech methodistický jeden pastor kázal ohnivě tisícům Sanfran- ciskanů, že jejich "město sta pa- horká" je vlastně "nejzkaženěj- ším městem světa"

Je takovým více nebo méně, myslím, každé přístavní město; a San Francisko, spojující Orient se Severní Amerikou, ovšem je snad ještě o poznání pestřejší ve výbě- ru zkažeností, nemravů, po- hlnalých nemocí i těch nejstrašněj- ších, a všeho druhu perversit. Jeho pelech, kam jdou se poba- vit námořníci nejhrubšího zraa a často stížení nakažlivými nemo- cemi přinesenými z Indie nebo Číny, jsou výtlupkem pekla, kde ani dnes život, zdraví a kapsy ne- jsou v bezpečí, a tam jít byste mohli leda v průvodu detektivně, i tak jsouce připraveni na možnost nějakého dobrodružství rázu ono- ho, o němž jsem se zmínil na po- čátku této kapitoly.

A co zaráží, — ta zkaženost v Saa Francisku neleží jaksi stranou a poloukryta; uprostřed města se prostírá, viditelná i z vozů elek- trické tramwaye, jež převezé vás tím peklem v několika minutách. Několik kroků stačí, chcete-li spatřit dno lidské společnosti, a z široké ulice ocitáte v se úzounké uličce, kde Hus takřka se všíl po diažbě, a kde ze všech oken, ze všech dveří nahé ruce se vza- huji za vámi a husaá ústa volá

nabídky tak perversní, že se chvě- jete hrůzou... Ten mladý muž, jenž vchází do života a vydán je mnohým pokušením, nezbrojen vlastními zkušenostmi, měl by z jedinké procházky jen ulicemi onoho Města Hříchu a Hnusu poučení pro život, jehož by neza- pomněl nikdy, ani v okamžicích největšího pokušení a největší své slabosti. Ty obličejí a postavy zlomených mužů, kteří jdou za svou vášní do těch míst, — ty jsou příliš hrůzoplíné a výmluvné, než aby jich představa nezapsala se vám do paměti jako "piece of human nature," jež skutečně stačí mnohdy, aby vám rozrušila nervy aspoň na chvíli. Ty půl nahé po- stavy prodejních žen, často ještě světlých forem, ale s očima a rty, z nichž vyzírá moře dšsu, — jiné, půl přišery, a přece nalézající své milence, ... ty volají po pefe nějakého amerického Zoly... Lo- žiska Hnusu jsou strašlivými lo- žisky pohlavních nákaz, neboť není ani policejní prohlídky. Ale není nikoho, kdo by vykřikl svoje "I accuse" tak hlasitě, aby to mělo účinek —

Můžete však spatřit něco, co vám ukáže rub americké svobody příliš křiklavě a osvětlí vám ameri- ckou politiku, na niž náhoda přivádí mne v třetí kapitole z čín- ského města právě tak, jako dru- dy Kiplinga, ba ještě o poznání lépe a bezprostředněji — A pak pochopíte, proč varovné hlasy zaniknou vždy, byť zněly sebe mocněji:

Představte si na široké ulici, téměř několik kroků od střediska města, vysoký krom s rozlehlým vchodem, u něhož sedí policeman v plné parádě. Tímto vchodem vidíte vcházet a vycházet gentle- many slušně oblečené i méně slušného zevnějšku, ale vesměs ničím nepřivolávající pozornosti policistovy, vcházejí a vycházejí tak, jakoby to byl City Hall nebo Městská Čtárna... Vyděte i vy, příteli, ... a až vyjdete, sto proti jedné, — že si odplivnete a řeknete coby nehezkeho o ameri- cké politice, co bych po vás ne- rad opakoval...

Dům má čistý vnitřek, několik poschodí a podobá se "oficovému" budovám; obcházíte kolem dokola mimo číslované dveře, po pavla- čích mimo jiné číslované dveře, ... sta těch dveří můžete napočítat a udivení pozorujete, jak gentlemani dle libovůli otvírají bez klepaní tam i onde, chrlí s kýmsi hovův a potom buď vejdu nebo kráčeji dále... Dveře vedle dveří, ... některé jsou i pootevřeny a u nich sedí zřetelně Hřích, co možná málo oblečený... A tento boh- milý pensionát patří... mayorovi města Schmitzovi... Před- stavte si, prosím, že by něco po- dobného si zařídil pražský purk- mistr, dovedete-li, — a že by sta- tisíce lidí, dělajících si nároky na decorum čestných občanů, nejen to snesly, nýbrž při přístích vol- bách zvolili téhož purkmistra, tak dbalého prospěchu svého města; a když vyšli jste na čerstvý vzduch, obávám se, že se vám ty úsměvné palmy, to laskavé slunce, ty vrchy na obzoru líbí tak trochu, trošičku méně, jakoby do té vši krásy náhle padl stín...

Pošetilý příteli! Zapomínáte, že jste... v Americe; že jste ve svobodné zemi, kde lid tvoří si sám svoje zařízení a nese jeho ná- sledky. Americká politika je ne- věstka nebezpečně nakažlivá; mayor Schmitz udělal dobrý vtíp na lid, který jej učinil hlavou "města sta pahorká," zařídil si onen lidumilný ústav. A sanfran- cistí, ač stýdí se za své město, pokud jde o politiku, dělají jiný stejný dobrý vtíp na okolnost, jež je přivedla do tohoto potěšitelného stavu.

Pokrač.

Předplatte se na Pokrok.